

علیرضا سلطانی: | آینده نفت در پرتو مکانیسم ماشه

[آینده نفت در پرتو مکانیسم ماشه](#)

بیانیه چندی پیش سران سه کشور اروپایی در واکنش به گام پنجم ایران در موضوع تعهدات هسته‌ای برجام، فرآیند ورود به سازوکار ماشه را آغاز کرد. بر اساس مواد ۳۶ و ۳۷ برجام، در صورت بروز اختلاف بر سر اجرای برجام یا شکایت یکی از امضاکنندگان برجام نسبت به عملکرد طرف مقابل، موضوع در قالب شکایت به کمیسیون مشترک برای رفع اختلاف و یا جلب رضایت شاکی ارجاع می‌شود و کمیسیون مشترک بر مبنای سازوکار تعیین‌شده موظف است حداکثر تا ۳۵ روز نتیجه را اعلام کند. در صورت اصرار کشور شاکی به شکایت خود یا ناتوانی کمیسیون مشترک در رفع اختلاف، موضوع به شورای امنیت ارسال می‌شود و شورای امنیت سازمان ملل موظف است ظرف مدت یک ماه قطعنامه‌ای مبنی بر تداوم لغو تحریم‌های شورای امنیت در موضوع هسته‌ای صادر کند. در صورت عدم صدور این قطعنامه به هر دلیل از جمله وتو یکی از اعضای دائم مانند آمریکا که تقریباً قطعی است، تحریم‌هایی که بر اساس قطعنامه ۲۲۳۱ لغو شده، به صورت اتوماتیک فعال می‌شود. البته در ماده ۳۷ برجام، قیدی وجود دارد مبنی بر اینکه شورای امنیت می‌تواند در قالب قطعنامه، تصمیم دیگری غیر از مورد تعیین‌شده نیز بگیرد که این نیازمند اجماع اعضای دائم شورای امنیت است، بنابراین بازگشت تحریم‌های شورای امنیت به فرض عدم صدور قطعنامه تداوم لغو تحریم‌ها، قطعی نیست و می‌توان در پایین‌ترین سطح انتظار داشت از درون مکانیسم ماشه، اتفاق دیگری مبنی بر دادن شانس دوباره به دیپلماسی و مذاکره برای حل تنش میان ایران و آمریکا روی دهد.

سوال این است که با فرض فعال شدن مکانیسم ماشه و ورود دوباره شورای امنیت به موضوع برجام و عدم صدور قطعنامه تداوم لغو تحریم‌های شورای امنیت، وضعیت نفت و صادرات آن چه شرایطی را تجربه خواهد کرد؟

واقعیت این است که در صورت بروز چنین شرایطی، تمام تحریم‌های لغو

شده در قالب برجام و قطعنامه ۲۲۳۱ به صورت خودکار دوباره علیه ایران فعال می‌شود. این شرایط ممکن است با واکنش‌های احتمالی ایران که خروج از ان‌پی‌تی و دیگر تعهدات بین‌المللی در حوزه هسته‌ای است، به صدور قطعنامه‌های دیگر در ماه‌های بعد منجر شود. در این شرایط و طبق منشور ملل متحد، همه کشورهای عضو سازمان ملل موظف به رعایت قطعنامه‌های صادره علیه ایران خواهند بود که به لحاظ روانی و سیاسی، فشار مضاعفی علیه ایران در عرصه بین‌المللی ایجاد می‌کند که به طور کامل مطلوب دولت آمریکاست. تحریم‌هایی که به صورت خودکار و سریع علیه ایران فعال می‌شود شامل سه دسته است: تحریم‌های مندرج در ۷ قطعنامه شورای امنیت از ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰، تحریم‌های یکجانبه ایالات متحده آمریکا و تحریم‌های اتحادیه اروپایی.

تحریم‌های مبتنی بر قطعنامه‌ها شورای امنیت عموماً حوزه هسته‌ای و نظامی ایران را دربرمی‌گیرند و در مواردی که حوزه‌های اقتصادی، تجاری و مالی را مورد توجه قرار می‌دهند بیشتر مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای و نظامی است. به این معنا که حوزه نفت و گاز به صورت مستقیم در شکل سرمایه‌گذاری، همکاری و مشارکت و صادرات را هدف قرار نمی‌دهد. اما با توجه به گستردگی تحریم‌های سیاسی و نظامی و هسته‌ای و مهم‌تر از آن شمولیت فصل هفتم منشور ملل متحد مبنی بر به خطر افتادن صلح و امنیت بین‌المللی، صنعت نفت و گاز ایران به عنوان مهم‌ترین بخش اقتصادی کشور به لحاظ منطقی دچار چالش می‌شود. هرچند این چالش با توجه به تحریم‌های یکجانبه آمریکا از زمان خروج از برجام، در عمل خنثی شده و در شرایط فعلی موضوعیت پیدا نمی‌کند. دسته دوم تحریم‌ها، تحریم‌های آمریکاست. تحریم‌های آمریکا اگرچه با خروج این کشور در عمل از یک سال و نیم پیش فعال شد، اما اتفاقی که می‌افتد این است که تحریم‌های یکجانبه آمریکا که تا الان با مقاومت و بعضاً مخالفت بسیاری از کشورها مواجه بود، از پشتوانه بین‌المللی برخوردار می‌شود و دولت ایالات متحده مصمم‌تر و جدی‌تر تحرکات تحریمی و فشارها و محدودیت‌های خود علیه صنعت نفت را دنبال می‌کند. به طور مشخص بخش قابل توجه تحریم‌های آمریکا بر صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی متمرکز است که نسبت به تحریم‌های یکجانبه آمریکا در دوره اوباما شدیدتر و سخت‌تر است. در دوره اوباما، ایران این امکان را داشت تا بین ۷۰۰ هزار تا یک میلیون بشکه به کشورهای مختلف نفت صادر کند، اما دولت ترامپ سیاست به صفر رساندن صادرات نفت ایران را دنبال می‌کند. دسته سوم تحریم‌ها، تحریم‌های اتحادیه اروپاست. اتحادیه اروپا بر مبنای ماده ۱۹ برجام، همه محدودیت‌ها و تحریم‌ها شامل واردات و حمل نفت، فرآورده‌های نفتی،

گاز و فرآورده‌های پتروشیمی ایرانی (بند ح)، صادرات تجهیزات یا فناوری کلیدی برای بخش‌های نفت، گاز و پتروشیمی (بند ط) و سرمایه‌گذاری در حوزه‌های نفت و گاز و پتروشیمی (بند ی) را لغو کرد که در صورت فعال شدن مکانیسم ماشه و عدم صدور قطعنامه تداوم لغو تحریم‌ها، در عمل این تحریم‌ها دوباره فعال می‌شود، هرچند به لحاظ عملی با خروج آمریکا از برجام و اعمال تحریم‌های یکجانبه واشنگتن، کشورهای اروپایی هم به ناچار تعاملات و مناسبات نفتی خود با ایران اعم از واردات نفت و همچنین سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز را متوقف ساختند و در حال حاضر مراوده‌ای وجود ندارد.

به‌طور کلی با فعال شدن مکانیسم ماشه و عدم صدور قطعنامه تداوم لغو تحریم‌های شورای امنیت، برجام به پایان راه می‌رسد، مگر اینکه در این اثنا و بر اساس ماده ۳۷، شورای امنیت تدبیر دیگری که می‌تواند غیرمنتظره باشد، بیندیشد. در این میان اگرچه فضای کلی اقتصاد می‌تواند به لحاظ روانی آسیب‌پذیرتر شود، اما صنعت نفت و گاز در حال حاضر با شدیدترین تحریم‌ها و محدودیت‌ها به دلیل تحریم‌های یکجانبه آمریکا مواجه است و فضای جدید به لحاظ عملیاتی به جز در حوزه صادرات فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی، شرایط سخت‌تر از وضعیت فعلی نمی‌تواند ایجاد کند.

علیرضا سلطانی

کارشناس اقتصاد انرژی